

1962-63

GMV

**GODIŠNJAK
GRADSKOG
MUZEJA
VARAŽDIN**

B R O J 2 — 3

VARAŽDIN 1962 - 1963.

Redakcioni odbor Ilijanić Mira, Mirković Marija, Runjak Josip

Odgovorni urednik: Runjak Josip

SADRŽAJ

Vuković Stjepan:

Istraživanje paleolitskog lokaliteta spilja Vilenica u godini 1962.

Vuković Stjepan:

Paleolitska kamena industrija nalazišta Puničke kod Ivanca

Ilijanić Mira:

Varaždinska oružana i njen inventar

Mirković Marija:

O spajanju unutarnje varoši i gradskih predgrađa u Varaždinu

Bach dr Ivan:

Dva rada varaždinskog zlatara Jurja Kunića

Milčetić Vanda:

Osnivanje »Ilirske čitaonice« u Varaždinu

Runjak Josip:

Razvitak narodne vlasti u okrugu Varaždin

Belaj Vitomir:

Pripremanje i obrada lana i konoplje za dobivanje pređe u okolici Varaždina

Belaj Vitomir:

Neki renesansni elementi u seljačkoj nošnji iz okolice Bednje

Košćec Ružica:

Prepariranje ličinaka, libela i kukaca sa sočnim tijelom

Prijevod: prof. Dautović Matija (ruski)
prof: Belaj Vitomir (njemački)
dr Bach Ivan (njemački)

Lektura: prof. Paska Bosiljka

Za sadržaj članka odgovorni su autori

ISTRAŽIVANJA PALEOLITSKOG LOKALITETA SPILJA VILENICA U GODINI 1962.

(Table I—V)

Područje varaždinskog kotara poznato je po brojnim nalazištima iz doba paleolita. Tu su već od prije poznati paleolitski lokaliteti: spilja Vindija, Mačkova spilja, Punikve, Severov kamenolom i Zapadne sedrene stijene u Varaždinskim toplicama. Novo otkriveno paleolitsko nalazište »spilja Vilenica« nalazi se u Vrtarovu kamenolomu u Moždjencu kod Novog Marofa.* Njegova nadmorska visina iznosi oko 260 metara, a leži između 46° 8' 10" sjeverne širine i 14° 0' 2" istočne dužine, mjereno istočno od Pariza.

Na mjestu gdje se danas nalazi Vrtarov kamenolom nalazila se nekoć uska, duga, vijugavom kanalu slična spilja koja se probijala kroz kameni masiv miocenskih vapnenaca i pješčenjaka. Imala je dva otvora, jedan sa sjeverne strane, a drugi s južne strane. Nared joj je dao ime spilja Vilenica. Danas ova spilja više ne postoji jer je radovima u kamenolomu uništena i nestala. Za vrijeme mog prvog posjeta ovoj spilji u godini 1947. i 1953. nisam u njoj našao tragove koji bi mi pružili neki sigurniji dokaz da je bila nastanjena prehistorijskim ljudima. Njezino kameno tlo pokrivali su mjestimično tek nekoliko centimetara debeli slojevi zemlje bez arheoloških i paleontoloških predmeta. Godine 1953. učinio sam skicu profilne konture ove spilje koja je prikazana na tabli 1.

Posljednjih godina u Vrtarovu kamenolomu uz južni dio ostataka spilje Vilenice otkrivene su zemljane naslage u kojima su radnici kamenoloma našli kosti raznih životinja. Kada sam za taj nalaz doznao odmah sam otišao na mjesto nalaza.* U Vrtarovu kamenolomu među ogromnim gomilama zarušene zemlje i kamenja zatekao sam posljednje zaostale obrise jedne pokrajnje prostorije koja se nalazila uz ostatke kanala spilje Vilenice. Nakon uklanjanja jednog dijela narušene zemlje i kamenja ustanovio sam da su još zaostali

djelomično sačuvani manji obrisi naslaga tla na sjevernoj strani ove prostorije. Nakon pažljivog istraživanja ovih naslaga otkrio sam u njima niz od deset slojeva, unutar kojih su ustanovljena tri paleolitska kulturna stratuma. Sadržaj paleolitskih kulturnih stratuma činio je pepeo i ugljen ognjišta, zatim paleolitski kameni artefakti i zubi spiljskog medvjeda (*Ursus spelaeus* Ros.),

U nastavku radova istraživanja u godini 1962. prebačene su bile ogromne količine narušenog kamenja i pretražene velike mase zemlje koje su prekrivale cio ovaj lokalitet. Nakon obavljenih radova čišćenja terena otkopani su i preostali ostaci pokrajne prostorije i u njezinom jugozapadnom dijelu nađen je još jedan zaostali i dobro sačuvani profil zemljanih naslaga tla. Ovaj se profil sačuvao na svome primarnom mjestu u duljini preko 4 metra i u visini blizu 3 metra. Redosljed njegovih slojeva posve je odgovarao redosljedu slojeva u ranije dobivenom profilu s lijeve strane ove prostorije.

Prije samog istraživanja profil je tačno precrtan i fotografiran tako da je to jedina dokazna dokumentacija naslaga i stratigrafije s ovog uništenog lokaliteta. Istraživanje zemljanih naslaga u ovome profilu bilo je izvršeno s velikom pažnjom kako bi se što tačnije istražio njihov sadržaj i sakupilo u njima što više arheološkog i paleontološkog materijala i potrebnih podataka.

U profilu ustanovljeni su slijedeći slojevi:

1. humus
2. svijetlo-siva glina
3. sivo-zelena pjeskovita glina
4. crvena pjeskuljasta ilovača
5. siva pjeskovita glina
6. crvena pjeskuljasta ilovača
7. siva pjeskovita glina
8. crvena pjeskuljasta ilovača
9. krš izmiješan pjeskovitom glinom
10. stijena tla pokrajne prostorije.

Vidi profil slojeva tla iz jugozapadnog dijela pokrajne prostorije spilje Vilenice — tabla 2.

I sloj crnog humusa debljine oko 0.10 m — 0.12 m.

Od arheološkog materijala u njemu je nađeno više fragmenata rimske keramike, jedan fragmenat kasno srednje vjekovne keramike, šiljak načinjen od paroška jelena, nucleus i jedan kameni artefakt. Od osteoloških nalaza nađeni su u njemu zubi konja, zub glodnjak dabra i fragmenat roga srndača.

Zubi konja i fragmenat roga srndača nađeni su u gornjem površinskom dijelu sloja, pa njihovo značenje za povijest faune neće imati neko veće značenje.

Zub dabra nađen je zajedno sa fragmentima rimske keramike u donjem dijelu sloja, pa će njegova starost i odgovarati dobi rimske vladavine u našim krajevima.

Kameni i koštani artefakt i nukleus nađeni su u najdonjem dijelu humusnog sloja, ali njihova starost neće biti veća od doba metala.

Na površini ovog sloja nalazilo se mnogo guana od šišmiša, a mjestimično su zapaženi i ostaci sitnog ugljena od loženja vatre. Sloj je aluvijalne starosti (holocen).

II sloj svjetlosive gline debljine oko 0.15 m.

I ovaj sloj pripada po svojoj starosti i postanku u aluvij. Glavni njegov sastav činila je vrlo fina glina u kojoj se mjestimično mogla naći po koja sitna valutica kvarcita ili vapnenca u veličini od zrna leće do graška. Postanak mu je vezan za toplu i oborinama bogatu klimu »atlantikuma«.

Arheološki i paleontološki materijal u njemu nije bio nađen.

III sloj sivo-zelene pjeskovite gline debljine oko 0.40 m.

Starost i postanak ovog sloja pada već u doba diluvij (pleistocen). Za razliku od gornja dva sloja imao je nešto veću debljinu koja se kretala oko 0.40 m.

U cijelosti ovaj je sloj bio čvrsto zbijen (kompaktan) i sastavljen od pjeskovite gline čija je boja bila intenzivno sivo-zelena. Prožet je bio vrlo sitnim utruscima oštrobriđnog kamena vapnenca jednolikog izgleda i građe.

U arheološkom i paleontološkom smislu bio je sterilan, pa se može uzeti kao arheološki hiatus.

IV sloj crvene pjeskuljaste ilovače debljine oko 0.25 m.

Debljina ovog sloja kretala se oko 0,25 metara. Ovaj sloj gledan iz profila imao je rdavo crvenkastu boju koju su mjestimično prošarali ostaci sitnih čestica od ugljena i pepela u obliku nekih međuslojeva i leća. Ostaci ugljena i pepela u manjoj mjeri susretani su po cijelom sloju, pa njihova prisutnost govori u prilog da je ova pokrajna spiljska prostorija služila ljudima diluvijalnog doba kao nastamba.

Unutar sloja nađeni su kameni artefakti, i to u glavnom u njegovom donjem dijelu. Zajedno sa kamenim artefaktima nađeno je i dosta fragmenata kostiju i zubi spiljskog medvjeda (*Ursus spelaeus* Ros.), ali su sve te kosti bile u stadiju potpunog raspadanja tako da ih se nije moglo sve sačuvati.

S obzirom na spomenute nalaze i njihovu diluvijalnu (pleistocensku) starost označio sam ovaj sloj kao prvi paleolitski kulturni stratum. Kamene artefakte iz ovog sloja mjestimično pokriva debela patina manganovih dendrita, pa su crne boje, a načinjeni su iz kvarca i kvarcita. U tome sloju nađen je i jedan koštani artefakt, ali je prigodom kopanja oštećen bazalno i terminalno. Načinjen je iz uzdužno raskoljene kosti cjevanice neke životinje.

Ovdje treba napomenuti da geološki materijal i redoslijed slojeva u ovom profilu posvema odgovara geološkom materijalu i redoslijedu u profilu iz lijeve (sjeverne) strane ove prostorije. To je potrebno spomenuti zato jer su u IV sloju crvene pjeskuljaste ilovače lijevog profila uz kvarcove artefakte nađena još i dva kamena artefakta iz maslinasto zelenog kremenja koji će poslužiti za ocjenu starosti cjelokupne kamene industrije iz ovog nalazišta. Osim ova dva kamena artefakta u IV sloju lijevog profila nađen je i jedan koštani artefakt većih dimenzija.

V sloj sive pjeskovite gline debljine 0,60 m.

Taj sloj imao je debljinu oko 0,60 m pa prema tome predstavlja jedan od najdebljih slojeva u ovom profilu. U njegovom presjeku lijepo su se razabirale vodoravne linije kao zone jačih ili slabijih taloženja, bilo muljevito-glinovito ili glinovito-pjeskovito materijala.

U ovom sloju nisu nađeni tragovi diluvijalne faune, a ni kameno ni koštano oruđe i oružje. Prema tome možemo i ovaj sloj uzeti kao arheološko-paleontološki hiatus — odnosno da za njegovog taloženja nisu ljudi nastavili ovu podzemnu prostoriju.

VI sloj crvene pjeskuljaste ilovače debljine 0,25 m.

Materijal ovog sloja — crvena pjeskuljasta ilovača — u potpunosti je odgovarao crvenoj pjeskuljastoj ilovači četvrtog sloja. I u njegovom presjeku lijepo su se razabirali međuslojevi crne boje kao ostaci ognjišnjih zona. Uz kamene artefakte nađeno je u ovom sloju i dosta fosilnih ostataka od spiljskog medvjeda, ali su svi ti ostaci bili u stadiju potpunog raspadanja pa ih uopće nismo uzimali. Ovaj sloj označio sam kao drugi paleolitski kulturni stratum.

VII sloj sive pjeskovite gline debljina 0,50 m.

Po svome geološkom sastavu ovaj je sloj posve odgovarao geološkom sastavu V sloja sive pjeskovite gline. I u njegovom presjeku, isto kao i u presjeku V sloja, lijepo su se razabirali vodoravno tekući međuslojevi muljevito-glinovitog ili glinovito-pjeskovitog materijala.

U arheološko-paleontološkom pogledu bio je i ovaj sloj potpuno sterilan, pa i u tom pogledu posve odgovara V sloju.

VIII sloj crvene pjeskuljaste ilovače debljine 0,20 m.

Po svome geološkom sastavu — crvenoj pjeskuljastoj ilovači — ovaj je sloj posve analogan s materijalom IV i VI sloja. I u njegovom su presjeku zapažene leće i međuslojevi crne boje od ognjišnih zona. Unutar cijelog sloja nađeni su kameni artefakti. Fosilni ostaci spiljskog medvjeda zatečeni su u potpunom raspadanju. U najdonjem dijelu sloja zapažene su dvije plitke jame ispunjene zemljom u kojoj se nalazilo mnogo tragova pepela i trunja od ugljena. Nije isključeno da su ove jame služile kao neke vrste ognjišta. Ovaj je sloj označen kao treći ili najdonji paleolitski kulturni stratum.

IX sloj pjeskovite gline ispunjen kršem vapnenca i pješčenjaka.

Njegova debljina bila je od 0,20 m do 0,40 m. Po svome sastavu predstavljao je jednu mješavinu pjeskovite gline s kršem vapnenca i pješčenjaka.

Arheološki i paleontološki predmeti u njemu nisu nađeni, pa prema tome tragovi ljudske djelatnosti i diluvijalne faune prestaju na tome nalazištu sa svršetkom VIII sloja.

Ovaj je sloj ležao na živoj stijeni miocenske starosti koja je označena na profilu slojeva brojem X — vidi crtež na tabli 2.

Ostala terenska zapažanja

Kolika bijaše nekoć površina pokrajne prostorije, nije bilo moguće tačno ustanoviti jer je njezin pretežni dio bio zajedno sa stropom i stranama razoren i uništen radovima u kamenolomu. Po zaostalim djelomičnim obrisima tla ove prostorije moglo se zaključiti da je njezina površina iznosila blizu 40 m². U ovu se prostoriju ulazilo kroz uzak otvor iz glavnog kanala spilje Vilenice, ali je ovaj otvor bio već dulje vrijeme zasut kamenjem i zemljom. Da li je ova pokrajna prostorija imala još i drugi, zaseban ulaz ranije nije poznato.

Kako je već naprijed spomenuto spilja Vilenica više ne postoji. Prema skici načinjenoj u godini 1953. imala je oblik uskog, dugog i vijugavog kanala

koji se postepeno spuštao od juga prema sjeveru. Ovaj je kanal imao dva otvora ili ulaza od kojih je jedan bio okrenut prema jugu, a drugi prema sjeveru. Istraživanja su dokazala da je u prošlosti — od vremena na vrijeme — kroz kanal spilje protjecala voda i postepeno ga produbljivala i proširivala, zatim u njemu taložila i ponovno iz njega odnosila razne sedimente.

Protjecanje vode kroz kanal spilje bilo je u vezi s uleknućem tla doline iznad spilje, čije su oborinske vode, ne našavši sebi put, probijale se kroz miocenske vapnence i pješčenjake stvarivši tako kroz tisućljeća kanal spilje Vilenice. Povećanjem kanala i povremenim jačim pridolaženjem vode taložili su se u pokrajnoj prostori — koja je bila niža od razine glavnog kanala spilje — fluvijalni nanosi mulja i pijeska. Da se to taloženje zbivalo u jednom duljem vremenskom razdoblju unutar posljednjeg ledenog doba Würm-a, pokazuju tri kulturna paleolitska stratuma, kao i tri sloja gline od kojih su gline petog i sedmog sloja prošarane međuslojevima mulja i pijeska. O čestoj prisutnosti veće količine vlage u pokrajnoj prostori potvrđuju i kosti spiljskog medvjeda nađene u stadiju raspadanja unutar sva tri paleolitska kulturna stratuma.

U profilu tla pokrajne prostorije zapažena su tri paleolitska kulturna stratuma zastupana četvrtim, šestim i osmim slojem crvene pjeskuljaste ilovače. Za vrijeme taloženja ova tri sloja pokrajnu su prostori trajno nastavali ljudi diluvijalnog doba. Međutim treći, peti i osmi sloj sive gline predstavljaju takozvani arheološko-paleontološki hiatus ili period prekida nastavanja pokrajne prostorije po ljudima zbog dulje poplave i nanosa muljevutih taloga.

Konačno još jednom napominjem da je ovaj profil potpuno odgovarao po svome redoslijedu slojeva, njihovoj debljini i geološkoj građi, već ranije otkrivenom profilu u sjevernom dijelu prostorije i s njime je činio jednu potpunu stratigrafsku cjelinu. Stoga u nastavku istovremeno iznosim i obrađujem arheološki i paleontološki materijal kao jednu cjelinu iz oba profila.

Paleolitska kvarcova industrija

U tri paleolitska kulturna stratuma, koje predstavlja četvrti, šesti i osmi sloj crvene pjeskuljaste ilovače, nađena je zajedno s tragovima ugljena, pepela i diluvijalne faune brojna kvarcova industrija paleolita. Po tehnici obrade ova se kamerna industrija može podijeliti na jednoplošno, dvoplošno i višeplošno odbijene (obrađene) artefakte.

Jednoplšno ili jednostrano odbijeni artefakti ove kvarcove industrije svojom jednostavnošću i neuobičajenim oblicima više podsjećaju na neke vrste pseudoartefakte, nego na stvarne rukotvorine čovjeka. To su bez sumnje po obliku i obradi najjednostavniji artefakti što uopće mogu postojati. Njihovoj primitivnosti treba da tražimo uzrok u strukturi i teškoj obradi kvarcovnog materijala, kao i u posebno primjenjenoj udarno odlomnoj tehnici obrade. No usprkos tome mnogi je od ove vrste artefakata mogao biti dobro i višestrano korišten. To dolazi otuda što je čovjek namjerno odabirao za izradbu pojedinih tipova oruđa već prirodno formirani oblik valutice čijim je prebijanjem uzdužno, poprijeko ili koso dolazio do potrebnog oblika kalotina koje su predstavljale već gotova oruđa.

Jednoplšni artefakti III paleolitskog kulturnog stratuma

To su u stvari kamene kalotine postignute jednostavnim prebijanjem kvarcove ili kvarcitarne valutice. Radi orijentacije napominjem da odlomnu plohu ove vrste artefakata nazivam donjom ili ventralnom, a njoj suprotnu, još posve pokrivenu okorinom valutice, gornjom ili dorzalnom. Prema tome ventralna je strana uvijek ravna, odlomna ploha, a dorzalna je strana zaobljena i površinski neobrađena. Na granici dodira ventralne plohe s dorzalnom plohom nalazi se brid koji čini oštricu korištenja. Kako oštrica obično obilazi artefakt cirkumlateralno, to se ona prema svojoj duljini, širini i stupnju zavojitosti mogla i razno upotrebljavati, bilo kao strugalo, grebalo, nož ili ubadač.

Tabla 3, slika 1 prikazuje usko i dugo bilateralno grebalo načinjeno iz valutice kvarca bjelo žute boje. Dorzalna mu je površina mjestimično raspucana. Njegovi dulji, lateralni bridovi mogli su biti korišteni kao oštrice strugala, a kraći bridovi kao oštrice grebala. Spajanje ventralne plohe sa dorzalnom na mjestu duljih bridova nalazi se pod većim kutem, nego na mjestu kraćih bridova, pa su zbog manjeg kuta bridovi grebala i znatno oštrij. Dorzalna strana ima uzdužni greben koji po cijeloj površini pokriva okorina valutice. Ventralna strana je ravna, odlomna ploha u obliku uske i duge pačetrovine. Duljina grebala iznosi 46.4 m/m, a širina 21.5 m/m.

Artefakti na slici br. 2, 3, 5 i 10 pripadaju istom tipu bilateralnih grebala. Među njima postoje neke manje razlike u veličini, obliku i stupnju zavojitosti oštrica, ali usprkos tome temeljni je oblik ostao kod sviju grebala ove vrste isti. Tako na primjer grebala prikazana na slici br. 2 i 5 imaju terminalno i bazalno daleko užu i zaokruženu oštricu od grebala na slici

br. 3 i 10, ali to nije izmijenilo njihov temeljni oblik bilateralnog grebala. Stoga možemo ustvrditi da je za ovu vrstu grebala postojao kod stanovnika pokrajne prostorije spilje Vilenice jedan ustaljeni oblik.

Artefakti na slici br. 6 i 7 pokazuju grebala oblika trokuta. Oštrice ove vrste grebala znatno su manje, a smještene su na šiljcima trokuta. Vršci ovih oštrica često su uvijeni prema ventralnoj strani, pa je time postignuto znatno jače njihovo korištenje.

Artefakti br. 8, 9 i 11 pokazuju grebala koja se mogu uzeti i kao ubadači. Osobito su zanimljivi artefakti prikazani na crtežima od broja 12 do 17 i na crtežima tab. 4 od broja 23 do 35. Nastali su prebijanjem, porijeko ili koso, raznih oblika valutica, pa im je svrha korištenja različita, od strugala i grebala pa do ubadača.

Artefakt na tab. 3 br. 12 pokazuje strugalo u kombinaciji s grebalom u obliku nepravilne kalote. Ovog oblika artefakt često se susreće među kvarcitnim industrijama. Artefakt na istoj tabli br. 4 pokazuje strugalo zavojite oštrice koje se moglo upotrebljavati i kao nož. Približne analogije po obradi za ovo strugalo nalazimo u okruglom strugalu iz Wallertheim-a bei Kreuznach (Rheinessen) koje je načinjeno iz melafira (lit. 1). Ovu poredbu uzimam radi pomanjkanja ove vrste komparativnog materijala, a osim toga spomenuto strugalo pripada kulturi ručnih šiljaka (Handspitzenkultur) pa je prema tome i znatno starije od vileničkog strugala. Ostali kameni artefakti iz Wallertheim-a, prikazani na tab. 149 br. 1, 3 i 4 istog djela, obrađeni su preko cijelih ploha, pa je pojava među njima spomenutog okruglog strugala, načinjenog prostim prebijanjem melafirove valutice, samo jedan dokaz više za mogućnost stvarnog postojanja jedne primitivne kamene industrije kao što je vilenička kvarcitna industrija.

Provedena komparacija jednoplošno prebijane (obrađene) vileničke kvarcove industrije sa kvarcitnom industrijom iz poznatog alpskog nalazišta Drachenhöhle bei Mixnitz nije također dala zadovoljavajuće rezultate. Tu dolazi više oblika strugala kao što su: pločasta strugala, zavojita strugala, troglasta strugala, ovalna strugala, rompska strugala i mala strugala (lit. 2), ali njihov oblik i tehnika obrade u mnogočem se razlikuju od oblika i tehnike obrade vileničke jednoplošno obrađene kvarcove industrije.

Vilenička jednoplošna kvarcova industrija u poredbi sa kvarcitnom aurignacien industrijom iz paleolitske stanice Otaslavice u Moravskoj također nije pružila neke sigurnije, zajedničke analogije, jer se na tome nalazištu nalaze kvarcitni artefakti obično obrađeni preko dorzalne strane, a kadšto i preko obadvije strane (lit. 3). Doduše ima i tu kvarcitnih artefakata vrlo

primitivne obrade kao što to pokazuje tabla II istog djela, ali to u biti nije ono što predstavlja vilenička jednoplošna industrija.

Među vileničkom jednoplošnom kvarcitnom inudstrijom nalazimo dva kamena ovalnog i valjkastog oblika za udaranje (Ovaloider Steinklopfer), čije su baze plošno odsječene (tab. 4, sl. 34 i 35 i tab. 5, sl. 8). Radi boljeg pregleda baze su kod oba artefakta okrenute prema gore. Analogije za ovu vrstu sprava za udaranje nalazimo među kamenjem za udaranje iz Gudenus spilje. Razlika je samo u tome što primjerci iz Gudenus spilje imaju obrađenu (okvrcanu) dorzalnu površinu (lit. 4).

Zanimljiv je i artefakt iz trećeg paleolitskog kulturnog stratuma prikazan na tabli 5, sl. 10. Služio je kao neke vrste kamena podloga ili nakovanj za prebijanje kamenih valutica. Načinjen je iz velike valutice kamena kvarcita odbijanjem bazalnog i terminalnog dijela. Time je dobivena kamena podloga s dvije planparalelne plohe, od kojih je donja veća, a gornja manja. Ovaj artefakt sličan je i golemom grebalu oblika kljuna (Kielkratzer).

Iz trećeg paleolitskog kulturnog stratuma spomena je vrijedan i kameni artefakt prikazan na tabli 5, sl. 9. To je u stvari kamena sjekira ili nož, sa produžetkom s desne strane za nasadivanje ručice. Bilo je to strašno oružje za napad i obranu. Načinjena je iz velike plosnate kalotine odbijene s goleme kvarcitne valutice.

Budući da provedene komparacije vileničke kvarcove industrije iz III paleolitskog kulturnog stratuma sa kvarcitnim industrijama alpskog paleolita i kvarcitne stanice Otaslavice nisu donijele željene rezultate, pokušat ću datirati cjelokupnu kvarcovu industriju iz sva tri paleolitska kulturna stratuma na temelju nađenih artefakata iz plemenitijeg materijala.

Prije svega treba spomenuti da jednoplošno odbijena kvarcova industrija iz trećeg paleolitskog kulturnog stratuma — usprkos svom primitivnom izgledu — nije zastupana nekim arhaičkim donjo paleolitskim nukleoblicima i obradom. Tu se ne radi o starom, već mlađem ili gornjem paleolitu. Do tog zaključka vodi nas artefakt načinjen iz crnog kremena ili lidita nađen u III paleolitskom kulturnom stratumu i dva artefakta načinjena iz kremena maslinasto-zelene boje koja potječu iz I paleolitskog kulturnog stratuma. Artefakt načinjen iz lidita predstavlja terminalni ubadač u kombinaciji s malenim strugalom. Načinjen je iz kalotine valutice. Njegova je ventralna strana postignuta jednim odlomom i naknadno preko cijele površine obrađena (tab. b5, sl. 3). Dakle posve protivno od obrade ventralne strane kvarcovih artefakata čija površina nije više nakon loma naknadno obrađivana. Dorzalna strana ovog ubadača pokrivena je još pretežno okorinama va-

lutka. Obrada ventralne strane, koja zahvaća cijelu površinu ubadača, podsjeća donekle na obradu artefakata kulture szeletiana ili solutrena, samo što ova dolazi kod ove vrste artefakata u većini slučajeva obostrano. Iako mi ne možemo staviti ovaj ubadač u jednu od ovih dviju gornjo-paleolitskih kultura, ipak vremenski i kulturno on neće stajati daleko od njih. Na taj zaključak navodi nas i jedno kameno strugalo iz spilje Vindije koje je načinjeno iz lidita, a pripada mousterienskoj kulturi. I njegovu dorzalnu stranu pretežno pokriva okorina valutka, a ventralna je strana obrađena — po put ubadača iz nalazišta Vilenice — preko cijele površine (lit. 5).

Nešto viši stupanj razvitka od ubadača iz lidita pokazuju spomenuta dva artefakta načinjena iz maslinasto-zelenog kremenja koja potječu iz paleolitskog kulturnog stratuma. To su dva oštrična grebala (Klingenkratzer) prikazana na tabli 5, sl. 1 i 2.

Oštrično grebalo br. 1 veoma je lijepo obrađeno. Na njemu se dobro razabire bazalno smještena udarna ploha i bazalno ventralno jaka bulbusna uzvisina. Ova bulbusna uzvisina prekriva jednu dobru trećinu ventralne strane, dok ostali dio čini ravna odlomna ploha. S dorzalne strane nalaze se tri uzdužno smještene odlomne plohe. Lijeva lateralna oštrica lako je savijena u cijeloj dužini i s dorzalne strane obrađena porubno okomitom (strmiom) retušom, kakovu susrećemo na artefaktima kulture gravettien. Desna lateralna oštrica savijena je samo u svome srednjem dijelu, a retuša dolazi na njoj tek mjestimično i jedva primjetno. Terminalni dio završava poprijeko smještenom oštricom grebala koja je nepravilno nazubljena. Artefakt prekriva manganova prevlaka crne boje.

Oštrično grebalo br. 2 asimetričnog je oblika, a predstavlja takozvanu široku oštricu sa terminalno poprijeko smještenim vrlo uskim grebalom koje znatno naliči na poprijeko smješteni ubadač. Njegovu dorzalnu stranu dijeli uzdužni greben na dvije plohe od kojih se desna nepravilno raširila u donjem dijelu. Lijeva lateralna oštrica ponešto je nepravilna i ima u svojoj gornjoj polovici s dorzalne strane jedva primjetnu retušu strmog karaktera. Desna lateralna oštrica znatno je uvijena i ima grubo izvedenu retušu s ventralne strane. Terminalna oštrica grebala poprijeko je smještena i odijeljena od temeljnih dorzalnih ploha malenom plohom u obliku trokuta. Bazalni je dio zaokružen i nepravilan. Ventralna je ploha neravna i u srednjem dijelu uleknuta.

Tipološki i stratigrafski uzeto treba ova dva oštrična grebala iz IV sloja crvene pjeskuljaste ilovače staviti u kasni aurignacien koji već odgovara gravettien.

Ubađač načinjen iz lidita koji potječe iz VIII sloja crvene pjeskuljaste ilovače, možemo vremenski i kulturno staviti najkasnije na svršetak hladnog mousteriena.

Prema tome na temelju tipologije ubađača iz lidita i oštričnih grebala iz maslinasto-zelenog kremenca trebalo bi staviti cjelokupnu paleolitsku kvarcovu industriju iz nalazišta spilje Vilenice u jedno vremensko razdoblje, od svršetka hladnog mousteriena do kasnog aurignacijskog. Za tu kulturno-kronološku podjelu nalazimo opravdanje i u pokušaju stratigrafsko-kronološkog razvrstavanja:

- VIII sloja crvene pjeskovite ilovače u stadijal W 1,
 - VI sloja crvene pjeskuljaste ilovače u stadijal W 2,
 - IV sloja crvene pjeskuljaste ilovače u stadijal W 3,
 - VII sloja sive pjeskuljaste gline u interstadijal W1/W2 i
 - V sloja sive pjeskuljaste gline u interstadijal W2/W3.
- Ta podjela imala bi izgledati ovako:

Glacijal würm.	gornja polovica		
	Stadijal W 3 donja polovica	Kasni aurignacijski grawettien	IV sloj crvene pjeskovite ilovače. I paleolitski kulturni stratum.
	Interstadijal W2/W3.	sterilan	V sloj sive pjeskovite gline.
	Stadijal W2.	Srednji aurignacijski. Stariji aurignacijski. Szeletien.	VI sloj crvene pjeskovite ilovače. II paleolitski kulturni stratum.
	Interstadijal W1/W2.	Sterilan	VII sloj sive pjeskovite gline.
	Stadijal W1.	Posljednja faza hladnog mousteriena.	VIII sloj crvene pjeskuljaste ilovače III paleolitski kulturni stratum.

Ako bi ubadač iz crnog lidita pripadao dobi szeletiena, granica njegove starosti prelazila bi interstadijal W1/W2 ili stadijal W2 (lit. 6). Kako je VII sloj sive pjeskuljaste gline označen kao arheološko-paleontološki hiatus, to bi se ubadač iz lidita morao pomaknuti u stadijal W2. Jasno da bi ovo pomicanje poremetilo cjelokupnu našu stratigrafsko-kronološku podjelu. Budući da ipak smatram vjerojatnijim da ubadač iz lidita pripada posljednoj fazi hladnog mousteriena, to ostajem kod mišljenja da cjelokupna paleolitska kvarcitna industrija nalazišta spilje Vilenice pripada kronološkom razdoblju od svršetka hladnog mousteriena do kasnog aurignaciena.

Da bi se dobio odgovor na pitanje gdje su diluvijalni stanovnici pokrajne prostorije spilje Vilenice sakupljali kvarcove valutice potrebne za izradbu svojih artefakata, bio je proučen geološki cio teren bliže i dalje okolice spilje Vilenice. U glavnome je bio proučen teren omeđen:

sjeverno cestom i mjestom Moždjenec,
zapadnom cestom Varaždin — Zagreb od Moždjenca do Pake,
istočno cestom Moždjenec — Križevci do potoka Raka i
južno kolotečinom što vodi južno od Starog Zverinjaka.

Na tom području ustanovljene su kamene naslage slijedeće starosti: Na sjevernom dijelu protežu se sedimentne kamene naslage miocenske starosti — torton i nešto zapadnije sarmat koji se pruža uz cestu. Niže od ovog pojasa (južnije) pruža se teritorij oligocenskih morskih naslaga u obliku žutih pješčenjaka.

Južnije od ovog oligocenskog pojasa pruža se pojas kredne formacije u obliku vapnenca.

U pojasu sjevernog i sjeverno-istočnog dijela zapažene su osim sedimentata još i eruptivne naslage bijele boje u obliku dacita.

Uz vlastita zapažanja na terenu koristio sam se i postojećim geološkim kartama (lit. 7 i 8).

Istraživanjem terena ustanovljeno je da miocenski i oligocenski sedimenti, a među njima naročito konglomerati miocenske starosti obiluju kvarcovim i kvarcitnim valuticama. Komparacijom kvarcovih valutica sa terena sa kvarcovim artefaktima iz nalazišta spilje Vilenice ustanovljene su analogije koje potvrđuju da su diluvijalni stanovnici pokrajne prostorije spilje Vilenice izrađivali svoja oruđa iz područnih valutica. Ove valutice sakupljali su među rastrošenim materijalom po okolnim stijenama kao i u koritu potoka Paka i potoka Raka. Najveći broj kvarcovih valutica dolazi u Rakovom potoku gdje su one među ostalim kamenim materijalom brojno zastupane.

Paleontološki nalazi

Osteološke nalaze iz spilje Vilenice možemo podijeliti na nalaze recentnih životinja i nalaze diluvijalnih životinja. Nalazi recentnih životinja otkriveni su u I sloju crnog humusa koji po svome postanku i starosti pripada aluviju (holocen).

U površinskom dijelu humusnog sloja nađena su 4 zuba konja (*Equus caballus*) među kojima se nalaze dva premolara P_2 i P_3 i dva molara M_2 M_3 . Svi ovi kutnjaci pripadaju lijevoj grani mandibulae, a po stupnju njihove istrošenosti možemo ih uvrstiti starijoj životinji. Njihove izmjere su slijedeće:

	Dužina krune:	Širina krune:
Premolar P_2	26.5 m/m	18.5 m/m
Premolar P_3	26.— m/m	17.2 m/m
Molar M_2	25.— m/m	16.— m/m
Molar M_3	32.— m/m	14.— m/m

Kako je već naprijed spomenuto ovi su zubi neznatne starosti, pa nemaju neko veće značenje za proučavanje povijesti faune (tab. 5 br. 7).

U površinskom dijelu humusnog sloja nađen je i fragmenat roga od obične srne (*Capreolus capreolus*). Radi se o fragmentu donjeg dijela roga, još posve recentne životinje koji je nasaden na malom dijelu ostatka lubanje.

U donjem dijelu humusnog sloja nađen je desni incisiv (glodnjak) maxillae od dabra (*Castor Fiber L.*). Njegova širina izmjerena medio-lateralno iznosi 8.8 m/m, a anterior-posteriorno 8.7 m/m, pa prema tome pripada srednje razvijenom dabru. Budući da je nađen u donjem dijelu humusnog sloja zajedno sa fragmentima rimske keramike, to nema sumnje da je bio ovaj dabar ubijen u vrijeme rimske vladavine u ovim krajevima, što odgovara međuvremenu od I do IV stoljeća. Prema tome ovaj je nalaz dabra znatno stariji od nalaza dabra nađenog prigodom kopanja jama za kanalizaciju na Adžijinom trgu u Varaždinu. Taj pripada 14. stoljeću, a daleko je mlađi od nalaza dabra iz spilje Vindije kod Voće koji pripada mezolitu (lit. 9), odnosno od nalaza dabra iz spilje Vindije koji pripadaju posljednjem interglacijalu riss—würm. Zub dabra iz nalazišta Vilenice prikazan je na tab. 5, br. 4.

Fosilni nalazi diluvijalnih životinja nađeni su u spilji Vilenici u sva tri paleolitska kulturna stratuma. Prema tome oni su nađeni u IV, VI i VIII slo-

ju crvene pjeskuljaste ilovače. Međutim sačuvali su nam se samo koštani nalazi iz najvišeg paleolitskog kulturnog stratuma ili IV sloja jer su kosti iz VI i VIII sloja bile u stadiju potpunog raspadanja. Među kostima iz VI i VIII sloja — ili iz drugog i trećeg paleolitskog kulturnog stratuma — prema tome samo su ustanovljene kosti od spiljskog medvjeda (*Ursus spelaeus* Ros.).

Među sačuvanim fosilima iz IV sloja ili prvog paleolitskog kulturnog stratuma nalaze se fosili spiljskog medvjeda i jelena. Od fosila spiljskog medvjeda (*Ursus spelaeus* Ros.) možemo spomenuti slijedeće nalaze:

Fragmenat lijeve gornje čeljusti (*Maxillae*) s usađenim još zubom molarom M_1 . Molar je vrlo lijepo sačuvan. Njegova duljina iznosi 47 m/m, a širina 23 m/m. Milan Herak spominje raspon za duljinu molara M_2 spiljskog medvjeda od 40.3 m/m do 48.5 m/m, a raspon, njegovu širinu od 19 m/m do 25 m/m. Ta su mjerenja dobivena na izmjerama zubi *maxillae* M_2 spiljskog medvjeda iz nalazišta Bobota, Cerovac, Krapina, Lokve, Voća i Vrapče (lit. 10). Kako se duljina i širina krune M_2 spiljskog medvjeda iz nalazišta spilje Vilenice znatno približuje najvećoj dužini i širini dobivenoj za tu vrstu zubi, to možemo zaključiti da je ovaj fragmenat *maxillae* sa M_2 pripadao jačem i normalno razvijenom medvjedu. S obzirom da su elementi krune M_1 iz nalazišta spilje Vilenice lijepo razvijeni i još neizglodani, nema sumnje da se tu radi o posve mladoj životinji koja je bila u punom naponu snage. Lijepo sačuvana žvakača ploha ovog molara ima sa facijalne strane jako razvijen paracon i metacon. Iza metacona slijedi vrlo razvijena u obliku jake grbe sekundarna kvržica. Na lingvalnoj strani slijede redom manje razvijeni protocon, metaconulus i hypocon. Površina krune posuta je u srednjem dijelu i u području talona nizom dugoljastih kvržica koje su poput glavnih grba još posve neizglodane.

Od zubi M_2 *maxillae* sačuvalo se još nekoliko fragmenata krune, ali svi pokazuju da se radi o zubima vrlo mladih medvjeda. S obzirom na njihovo fragmentarno stanje nismo u mogućnosti da dademo njihove izmjere.

Među zubima *mandibulae* spiljskog medvjeda isto se ističu zubi mladih individua. Raspoložemo sa 4 komada molara M_1 , čiji su još svi elementi krune lijepo izraženi i neizglodani.

Njihove izmjere su slijedeće:

	Dužina krune:	Širina krune:
Molar M_2	30.5 m/m	18.— m/m
Molar M_1	30.1 m/m	18.— m/m
Molar M_2	30.1 m/m	17.9 m/m
Molar M_2	32.1 m/m	18.5 m/m

Od ova četiri molara tri pripadaju desnoj grani, a jedan lijevoj grani mandibulae. Ako pogledamo izmjere postavljene za ovu vrstu molara po M. Heraku iz nalazišta: Cerovac, Lokve, Voća i Vrapče, vidimo da se raspon za njihovu dužinu kreće između 24.6 m/m i 32.8 m/m, a za širinu između 14.4 m/m do 20.— m/m (lit. 10). Tu ponovno vidimo da se i molari M_2 mandibulae iz nalazišta spilje Vilenice približuju svojom dužinom i širinom najvećim primjercima zubi ove vrste. Što se tiče elemenata krune oni su posve normalno i uobičajeno razvijeni i razmješteni kod sviju molara M_2 s kojima raspolažemo. Tako na primjer vidimo u njihovom prednjem dijelu krune lijepo razvijene grbe protoconid i metaconid koje povezuje u svim slučajevima Querjoch u obliku prekinute grede. I na drugoj polovici krune kod svih zubi lijepo je i normalno razvijen hypoconid i entoconid.

Nadalje raspolažemo sa tri molara M_1 mandibulae iz nalazišta spilje Vilenice. Po neizgledanim površinama kruna zaključujemo da su i ovi molari pripadali mlađim medvjedima. Izmjere njihovih kruna su slijedeće:

	Dužina krune:	Širina krune:
Molar M_1	29.6 m/m	14.2 m/m
Molar M_1	31.5 m/m	14.— m/m
Molar M_1	31.5 m/m	15.1 m/m

Raspon za dužinu i širinu ove vrste molara, kako ga je postavio M. Herak na zubima spiljskog medvjeda iz nalazišta Cerovac, iznosi za dužinu od 26.1 m/m do 30.1 m/m, a za širinu od 12 m/m do 15.1 m/m (lit. 10). U poredbi ovog raspona s dužinom i širinom molara M_1 iz nalazišta spilje Vilenice dolazimo do zaključka da se molari M_1 iz nalazišta Vilenice svojom veličinom već posve približuju najvećim primjercima ove vrste zubi. Što se tiče elemenata kruna na ovim molarima, oni su normalno razvijeni i izraženi, pa tako vidimo na ovim zubima zasebno stojeći paraconid, iz kojega slijedi odijeljeno protoconid i metaconid i ponovno zasebno odijeljeni entoconid i hypoconid.

Osim zubi spiljskog medvjeda nađen je u prvom paleolitskom kulturnom stratumu ili u IV sloju crvene pjeskuljaste ilovače i jedan zub kutnjak preživača. Radi se o molaru M_2 maxillae koji po svoj prilici pripada vrsti jelena Cervus elaphus fos.

Prema tome od diluvijalne faune na nalazištu spilje Vilenice susrećemo spiljskog medvjeda i jednu vrstu jelena kao dokaz za jednu novu stanicu diluvijalnih lovaca. U sva tri paleolitska kulturna stratuma sačuvali su se uz paleontološke i arheološke nalaze još i jako izraženi ostaci ognjišnih zona, što pružaju nedvojbene dokaze o tome da su ljudi u jednom duljem vremenskom periodu stanovali u pokrajnoj prostoriji spilje Vilenice.

Koštani artefakti

Osim kamenih artefakata nađena su u IV sloju crvene pjeskuljaste ilovače i dva koštana artefakta. Jedan od njih jako je oštećen, pa je od njega preostao još samo neznatni fragmenat. Pripadao je strugalu ili šiljku načinjenom iz uzdužno raskoljene kosti cjevanice. Analogije mu susrećemo među koštanim šiljcima i strugalima iz gornjih slojeva spilje Vindije. Drugi koštani artefakt pripada velikom šiljku zastupniku veldenske kulture (Veldener-Kultur), što će reći da je obrađen udarno-odlomnom tehnikom na takozvani oblik »gumba«. Možemo ga uzeti kao dokaz utjecaja veldenske kulture na ovo daleko, izvan alpskog paleolita područje, dok je njegova udarno-odlomna tehnika obrade posve u skladu sa udarno-odlomnom tehnikom obrade kamenih artefakata iz nalazišta spilje Vilenice. Međutim, iako su glavna nalazišta veldenske kulture Petershöhle i Kummetsloch (lit. 11), mi usprkos tome susrećemo vrlo lijepe zastupnike ove koštane kulture (gumbe — Knöpfe) na nalazištu spilje Vindije kod Voče (lit. 12). Ova se vrsta koštanih artefakata pojavljuje na nalazištu spilje Vindije za mousteriena i ostaje u uporabi sve do neolita.

NAPOMENA I ZAKLJUČAK

Radi kratkoće prostora, kojim raspolazem, nisam mogao da obradim u ovom članku preostali dio kvarcove industrije iz I i II paleolitskog kulturnog stratuma. Stoga ovdje samo napominjem da ona pokazuje uz jednoplošno još i dvo i troplošno odbijene kvarcove artefakte, kakove već možemo naći i među ostalim kvarcitnim industrijama. Paleolitska kvarcova industrija na nalazištu spilje Vilenice, gledana u cjelini, znatno dopunjuje naše dosadašnje poznavanje gornjo-paleolitskih kultura sa područja Hrvatskog zagorja jer unosi među njih nešto posve novo — regionalno. Međutim ovdje ponovno ističem da jednoplošno odbijeni artefakti ove industrije jako podsjećaju na pseudoartefakte.

Za vrijeme taloženja crvene pjeskuljaste ilovače III, II i I paleolitskog kulturnog stratuma vladala je suho-hladna klima koja je omogućila čovjekulovcu posljednjeg ledenog doba da nastava pokrajnu prostoriju spilje Vilenice. Povlačenjem hladnoće uz nastup jačih oborina došlo je do zaplavljiivanja pokrajne podzemne prostorije i do taloženja u njoj VII i V sloja sive pjeskovito-muljevite gline. To je doba kada ljudi napuštaju ovu podzemnu prostoriju kao zaklon, pa taložine ovih dvaju slojeva ostaju bez arheoloških i paleontoloških predmeta. Sve se to zbivalo za ledenog doba würma, tamo od hladnog mousteriena do kasnog aurignaciena.

Crteže kamenih artefakata izradio je Ernest Fišer nastavnik likovnog odgoja.

L I T E R A T U R A

1. **Andree J.** — Der eiszeitliche Mensch in Deutschland und seine Kulturen. Stuttgart 1939. Abb. 150 Nr 2, 2a
2. **Abel O.** — Kyrle G. — Drachenhöhle bei Mixnitz. Spelaeol. Monogra. Wien, 1931.
3. **Absolon K.** — Otaslavice, eine neue grosse palaeolithische Station in Mähren mit Quarzit-Aurignacien. Brünn 1935.
4. **Absolon K.** — Otaslavice, eine neue grosse palaeolithische Station in Mähren mit Quarzit-Aurignacien. Brünn 1935, Fig 19.
5. **Vuković S.** — Paleolitska kamena industrija spilje Vindije. Historijski zbornik, Zagreb 1950., knj. III str. 246, sl. 5.
6. **Prošek F.** — Szeletien na Slovensku. Slovenska Archeologia, Bratislava, 1953. god. I.
7. **Crnički J.** — Geološka karta okoline Varaždina. List Čakovec 3. Mjerilo 1 : 50.000, Zagreb 1961. Izrađeno na temelju Geoloških karata: F. Ožegovića, A. Takšića, V. Kranjca i Z. Magdalenića.
8. **Crnički J.** — Geološka karta okoline Varaždina. List Ptuj 4. Mjerilo 1 : 50.000, Zagreb 1961. Izrađeno na temelju Geološ. karata D. Gorjanovića i Z. Magdalenića.
9. **Vuković S.** — Mezolitska kamena industrija spilje Vindije. Godišnjak Gradskog muzeja Varaždin, 1961. god. 1, tab. 2 b.
10. **Herak M.** — Starost i sistematske značajke spiljskog medvjeda Hrvatske. Geološki vjesnik, Zagreb 1947. svezak 1.
11. **Menghin O.** — Weltgeschichte der Steinzeit. Wien 1940.
12. **Vuković S.** — Pećina Vindija kao prethistorijska stanica. Speleolog Zagreb, 1953. I.

Z U S A M M E N F A S U N G

Im Steinbruch Vrtarov kamenolom bei Moždanec befand sich eine schmale, lange geschlängelte Höhle Vilenica genannt (Tafel I). Archäologische Forschungen, die in der Höhle unternommen worden sind ergaben negative Resultate.

Durch spätere Arbeiten im Steinbruch wurde neben der Höhle ein unterirdischer Nebenraum entdeckt. Als man davon erfuhr waren die Wände schon abgebrochen und auch der Boden grösstenteils zerwühlt. Die Erforschung des übriggebliebenen Bodens ergab an einer Stelle folgendes Profil aus neun Schichten (Tafel II):

1. Humus
2. lichtgraue Tonerde
3. graugrüne sandige Tonerde
4. roter sandiger Lehm
5. graue sandige Tonerde
6. roter sandiger Lehm
7. graue sandige Tonerde
8. roter sandiger Lehm
9. Geröll mit sandiger Tonerde vermischt
10. Höhlenboden aus Fels

In der I Schichte von nur 0.10—0.12 m Stärke wurden Fragmente römischer und mittelalterlicher Keramik, eine Spitze aus Hirschhorn, ein Steinartefakt, ein Nucleus, Pferdezähne, Fragment eines Rehhornes und ein Nagezahn von einem Biber gefunden.

Die II Schichte (0.15 m) war ohne Gegenstände. Ihr Entstehen ist mit dem warmen und niederschlagsreichen Klima des »Atlantikum« verbunden.

Die III Schichte machte gestampfte graugrüne sandige Tonerde ohne archäologischer und paläontologischer Gegenstände aus. Dem Entstehen und Alter nach gehörte sie dem Diluvium. Sie war 0.40 m stark.

Die IV, VI und VIII Schichte bildete roter sandiger Lehm (0.25, 0.25 und 0.20 m stark). In diesen drei Schichten wurden Steinartefakte, Knochen von Höhlenbären und Spuren einer Feuerstätte gefunden. Deshalb habe ich die Schichten genannt wie folgt:

- die IV Schichte als I paläolithischer Kulturstratum
- die VI Schichte als II paläolithischer Kulturstratum und
- die VIII Schichte als III paläolithischer Kulturstratum.

In der V und VII Schichte wurden keine archäologische Gegenstände gefunden. Im Profil dieser zwei Schichten konnten kotig-sandige zwischenschichten beobachtet werden.

In allen drei paläolithischen Kulturstraten wurde eine altsteinzeitliche Quarzindustrie gefunden. Im III (tiefsten) paläolithischen Kulturstratum wurden einseitig oder einflächig abgebrochene (bearbeitete) Quarzartefakte gefunden die ihrer Einfachheit und sonderbarer Formen wegen mehr an Pseudartefakte als an wirkliche menschliche Erzeugnisse erinnern.

Quarzartefakte aus dem II und I paläolithischen Kulturstratum sind zwei- und dreiseitig bearbeitet.

Einseitige Quarzartefakte aus dem III paläolithischen Kulturstratum sind im Grunde genommen Kieselsteine aus Quarzit, die der Länge nach, quer und schräg gebrochen sind. Diese Artefakte wurden als Schaber, Kratzer, Messer und Stecher verwendet. (Tafel III, IV) Auf Grund des Stechers aus schwarzem Lidit, der aus dem III paläolithischen Kulturstratum stammt, und zweier Klingenschaber aus grünen Feuerstein aus dem I paläolithischen Kulturstratum wurde die gesamte Quarzindustrie dieses Fundortes in die Zeitspanne vom Ende des kalten Moustérien bis zum oberen Aurignacien einge-
reicht. (Tafel V Bild 3 und Tafel V Bild 1 und 2).

POPIS TABLI

- I 1. Nalazište spilje Vilenice za vrijeme istraživanja
2. Skica uzdužne profilne konture spilje Vilenice
- II 1. Snimak slojeva desnog profila pokrajne prostorije spilje Vilenice
2. Crtež slojeva desnog profila pokrajne prostorije spilje Vilenice
- III Jednopošno odbijeni kvarcovi artefakti iz III paleolitskog kulturnog stratuma nalazišta spilje Vilenice (vrlo umanjeno)
- IV Jednopošno odbijeni kvarcovi artefakti iz III paleolitskog kulturnog stratuma nalazišta spilje Vilenice (vrlo umanjeno)
- V 1. Oštrično grebalo od maslinasto-zelenog kremen — I paleolitski kulturni stratum
2. Oštrično grebalo od maslinasto-zelenog kremen — I paleolitski kulturni stratum
3. Ubadač od lidita — III paleolitski kulturni stratum
4. Desni incisiv maxillae od dabra — I sloj humusa
5. Molar M^2 max. od spiljskog medvjeda — I paleolitski kulturni stratum
6. Molar M^2 mand. od spiljskog medvjeda — I paleolitski kulturni stratum
7. Molari i premolari od konja — I sloj humusa
8. Kamen za udaranje, jako umanjen — III paleolitski kulturni stratum
9. Kamena sjekira od kvarcita (vrlo umanjeno — III paleolitski kulturni stratum
10. Kamena podloga, nakovanj (vrlo umanjeno) — III paleolitski kulturni stratum
- VI Kameni ručni klin (Faustekeil) ovalnog ili eliptičnog oblika — kremen — dulj. 170 mm, šir. 85 mm, deb. 35 mm.
- VII 1. Kameni ručni klin (Faustkeil) ovalnog ili eliptičnog oblika — kremen — dulj. 106 mm, šir. 73 mm, deb. 39 mm.
2. Kameni ručni klin (Faustkeil) dugoljastog oblika sa šiljkom trostrane piramide — kremen — dulj. 120 mm.
- VIII 1. Kameni ručni klin (Faustkeil) dugoljastog oblika — kremen — dulj. 104 mm, šir. 55 mm, deb. 33 mm.
2. Kameni ručni šiljak (Handspitze) — kremen — dulj. 101. mm, šir. 76 mm, deb. 24 mm

- IX 1. Kameni cjepač (Spalter) jednostrano ukošene oštrice—kremen—
dulj. 71 mm, šir. 51 mm, deb. 42 mm.
- X Karta paleolitskih nalazišta s područja varaždinskog kotara
- XI Varaždinska oružana
- XII Popis poslanog oružja u varaždinsku oružanu 1586. godine
- XIII 1. Varaždin u vrijeme postojanja bedema (XVIII st.) pogled s juga
2. Dio sačuvanih varaždinskih utvrda (XIX st.) pogled sa sjevera
- XIV Plan Varaždina I. Beyschlaga prije rušenja bedema (1807.)
- XV Plan Varaždina A. Kiesswettera sredinom XIX st. s novo nastalim ulicama
- XVI 1. Kompleks zgrada izgrađenih na jugoistočnom dijelu grabišta
2. Novo nastali trg (Kapucinski-Lenjinov) na jugozapadnom dijelu grabišta
- XVII 1. »Dravska« — Kukuljevićeva ulica nastala na istočnom grabištu
2. »Nova« — Kačićeva ulica nastala na zapadnom grabištu
- XVIII 1. Gimnazija izgrađena 1870 g. na istočnom grabištu
2. Kazalište izgrađeno 1873 g. na južnom grabištu
- XIX Poziv Metela Ožegovića
- XX Zgrada u kojoj je otvorena Ilirska čitaonica u Varaždinu
- XXI Srebrene hvataljke J. Kunića zatvorene (1) i otvorene (2)
- XXII 1. Kalež od pozlaćena srebra s emaljnim medaljonima J. Kunića, danas u župnoj crkvi Konjščina
2. Žigovi na kaležu J. Kunića (Varaždin, oko 1800 g.) iz Konjščine
- XXIII Područje na kojem je sakupljena građa o obradi lana i konoplje
- XXIV Karta naziva za čupanje i za oblik preslice
- XXV Karta s oblicima stupa i mjestima gdje se prva konoplja suši prije močenja
- XXVI Karta s podacima o rukovjetima i snopovima
- XXVII Karta s podacima o stepanju i nazivima za otpadak i greben
- XXVIII 1. Opleće bednjanskog kraja (Rinkovci)
2. »Prsni« (samostalni dio nošnje)
- XXIX 1. Rukav opleća bednjanskog kraja
2. »Kraglin« ili »Kraglec« (samostalni dio opleća)
- XXX Aparat za prepariranje gusjenica

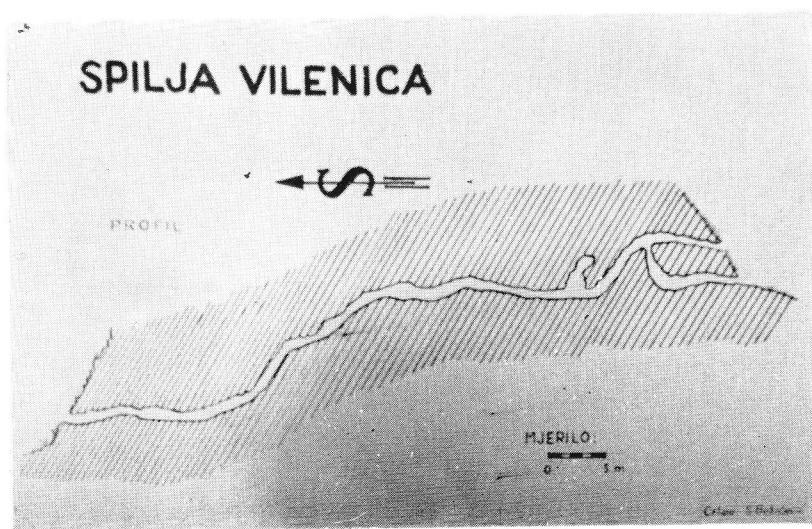
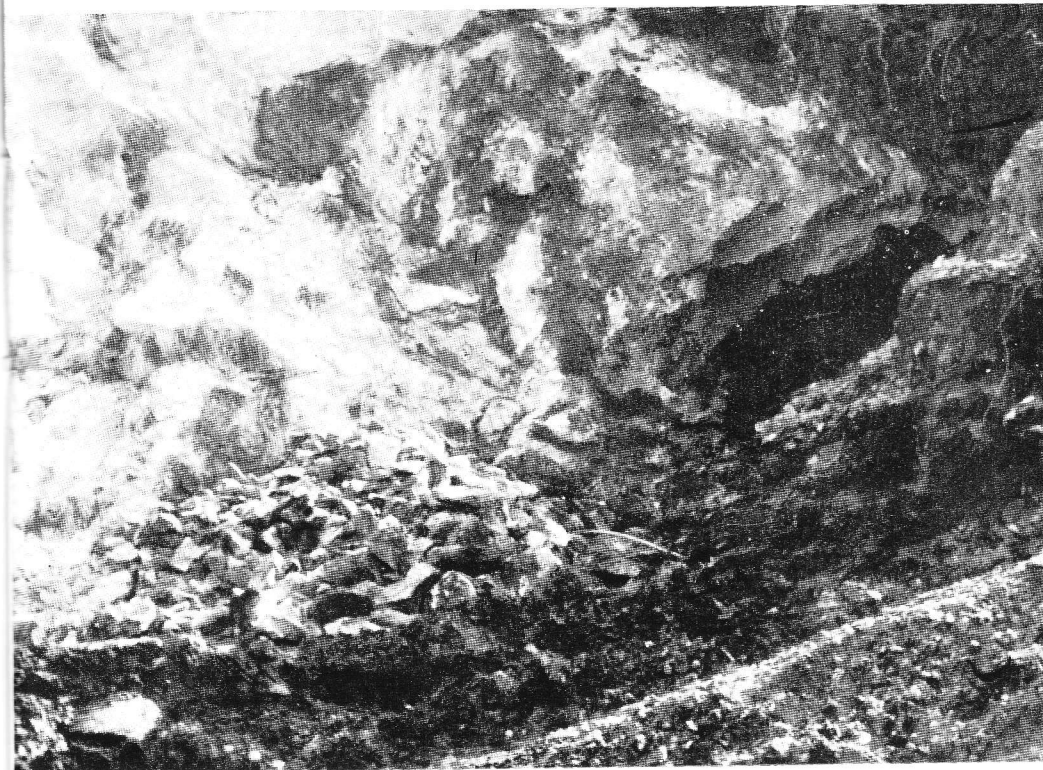
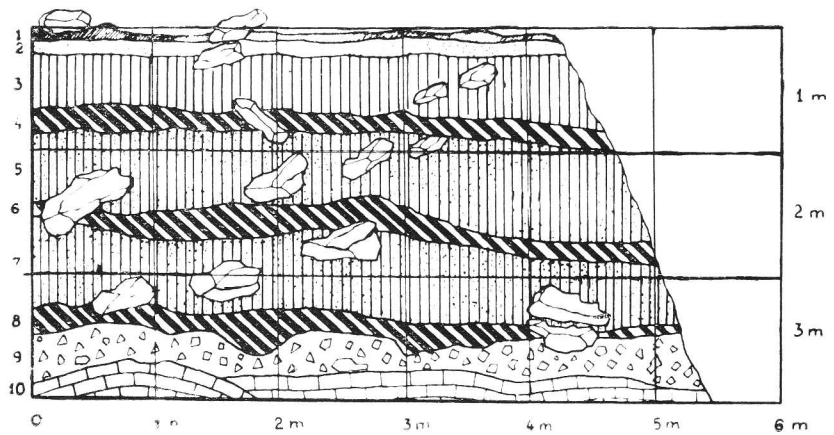
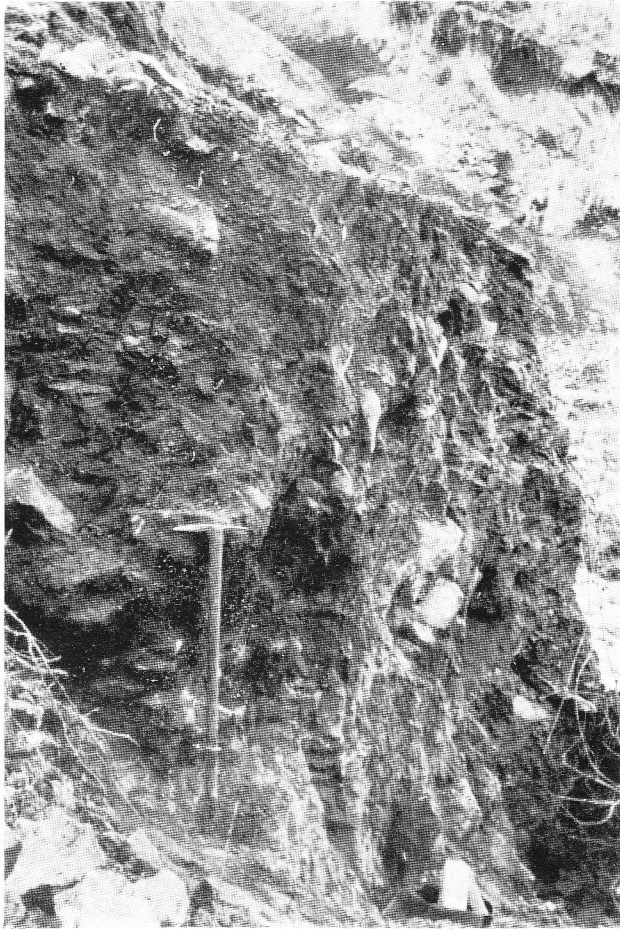

Table II

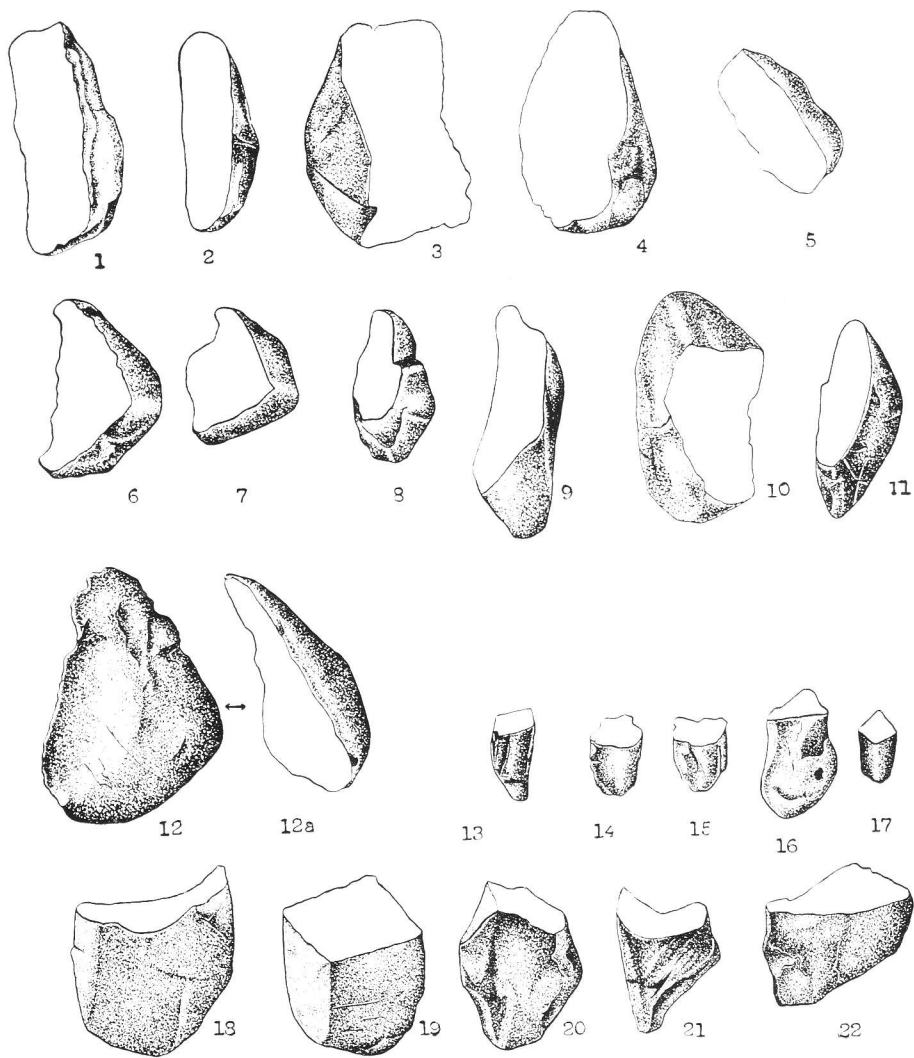
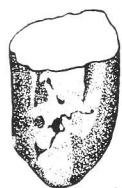

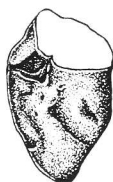
Tabla IV

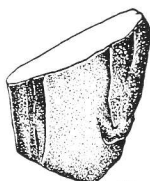
23

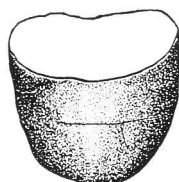
24

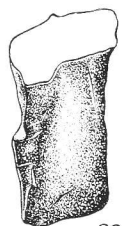
25

26

27

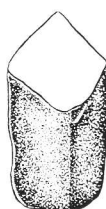
28

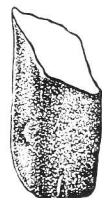
29

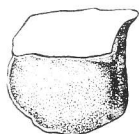
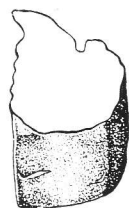
30

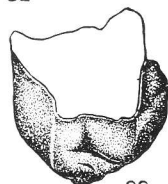
30

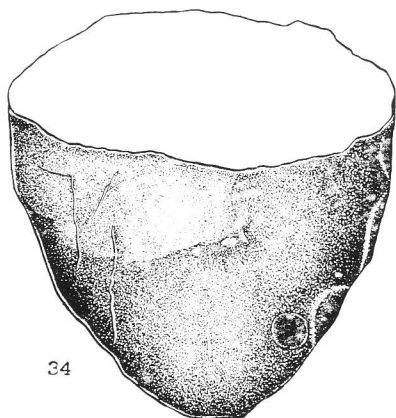
31

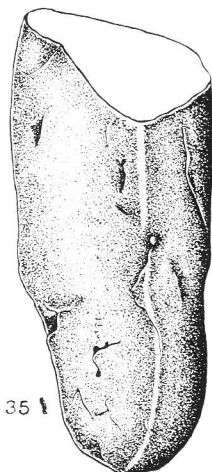
32

33

34

35

